

KÜRESEL GIDA KRİZİ VE BESLENME HAKKI (Right to Food)

Turan GÜZELOĞLU*

GİRİŞ

Uzun zaman önce çevre ile ilgili yapılan her yorumda Kızılderili Şef Seattle'ın şu sözleri muhakkak yer alırdı:

“Beyaz adam annesi olan toprağa ve kardeşi olan gökyüzüne, alıp satılacak, işlenecek, yağmalanacak bir şey gözüyle bakar. Onun bu ihtirasıdır ki toprakları çölleştirecek ve her şeyi yiyip bitirecektir. Beyaz adamın kurduğu kentlerde, bir çiçeğin taç yapraklarının açarken çıkardığı tatlı sesler, bir kelebeğin kanat çırpışları duyulamaz. Son ırmak kurduğunda son ağaç yok olduğunda son balık öldüğünde; beyaz adam paranın yenilemeyen bir şey olduğunu anlayacak.”

Sanırsanız büyük şefin bahsettiği o günlere gelmek üzereyiz. Biri yerken diğerleri baktığı için midir? Küresel Felaket mi dersiniz? İklimsel değişikliklerimi? Yoksa sera gazı salınımlarının artması mı? Soruna nasıl yaklaşırsanız yaklaşın, karşımıza çıkan gerçek; artık ürkütücü boyutlara ulaşmıştır. Bu gün tüm dünya gıda krizini ve bunun etkilerini minimize etmeyi konuşmaktadır. Bu soruna temel insan hakkı olan gıda hakkı açısından yaklaşmak, bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Birey, devlet ve hatta Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi mekanizması, açısından bireyin hakkı ile gelineen noktanın acizliği ve yaşanan paradoks, gözler önüne serilmeye çalışılacak, gıda hakkının bulunduğu noktanın sorgulanması sağlanılacaktır.

Gündemimiz ekonomik kriz, mali kriz, sosyal kriz, söylemleri ile dolu iken son dönemde gıda krizi sözünü de sıkça duymaya başladık. Bu krizin tüm dünyayı etkileyecek olması, diğer krizlerden ayıran en büyük etken olsa gerekti. Hoyratça harcadığımız doğa bu kaçınılmaz

* Cumhuriyet Savcısı

sonu bize oldukça hızlı hazırlamakta idi. Acaba insanlığın son yüzyılını yaşadığını söylemek çalan alarmı duymayan kulaklar için fayda edecek mi idi?

Gezeganimiz 4,65 milyar yıllık tarihi boyunca birçok kez ısınmış ve soğumuştur. Günümüzde dünyamız yine hızlı bir ısınma periyoduna girmiştir ve bu kez diğerlerinden farklı olarak, oldukça fazla bir nüfus kitlesiyle bu etkiye maruz kalacak olmasıdır. Küresel ısınmayı sade bir tanımlama ile *“atmosfer, okyanuslar ve kara kütleleri yüzeyindeki sıcaklıktaki yükselme”* olarak tanımlayabiliriz. Bu ısınmaya kömür, petrol ve doğal gaz gibi fosil yakıtların yakılması sonucu atmosfere dâhil olan sera gazlarının neden olduğu sanılmaktadır.¹

GIDA KRİZİ

6.6 milyar nüfusu aşan Dünyamızda, Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Teşkilatı (FAO) 2007 yılı rakamlarına² göre 854 milyon insan açlık çekmektedir. Her 4 saniyede 1 insanın açlık sebebiyle hayatını kaybettiği dünyamızda, bunların büyük çoğunluğunu çocuklar oluşturmaktadır. Birleşmiş Milletler rakamlarına göre dünyamızda her yıl 6 milyon çocuk açlık ve yetersiz beslenme nedeni ile ölmektedir. 7 milyon 800 bin insan da gıda yetersizliği nedeniyle her yıl göç etmektedirler.

Dünyada en zengin üç kişinin toplam varlığı, en fakir 48 ülkenin toplam gayri safi hâsılasından daha büyük! Birleşmiş Milletlerin yapmış olduğu çalışmalarda; dünyada temel yiyecek, su, eğitim ve sağlık ihtiyaçlarını karşılamak için en zengin 225 kişinin toplam varlıklarının yüzde 4'ünün yeterli olabileceği, temel sağlık ve yiyecek ihtiyaçlarını karşılamak için 13 milyar doların gerektiği, bu miktarın ise ABD ve AB'de bir yılda yapılan parfüm harcamalarına eşit olduğu hesaplanmıştır. Günümüzde, milyarlarca insan açlık ve yoksullukla mücadele ederken, 1. 2 milyar insan ise aşırı beslenmenin neden olduğu aşırı şişmanlık (obezite) sorunları ile mücadele etmektedir. Yetkililer, yoksulluk nedeni ile yaklaşık 1 milyar insanın 21'inci yüzyıla okuma ve isimlerini yazma yeteneği olmadan girdiğini ifade etmektedir. Dün-

¹ Ahmet Atalak, “Küresel Isınma, Su Kaynakları ve Tarım Üzerine Etkileri”. www.zmo.org/odamiz/kuresel_isinma.pdf (Erişim tarihi 10/10/2008)

² www.fao.org (Erişim tarihi 09/10/2008)

yada yaşanan çok önemli bir başka çarpıklık da; Birleşmiş Milletlerin İnsani Gelişme Raporu'na göre, gelişmiş ülkelerin oluşturduğu dünya nüfusunun yüzde 20'lik kesimi, küresel üretimin yüzde 86'sını tüketmesidir. BM'nin 2000 tarihli İnsani Gelişme Raporu'na göre dünyanın en fakir 48 ülkesinin küresel ihracattaki toplam payı yüzde 0.4'ten azdı. 2004 yılı İnsani Gelişme Raporu'nda ise günümüzde 1.2 milyar insanın temiz su, 2.7 milyar insanın koruyucu sağlık imkânlarından yoksun olduğu belirtilmektedir. Aşağıdaki veriler, dünyamızın ve insanlığın nasıl bir uçurum ve dram yaşadığını açıkça ortaya koymaktadır. 1998 yılında dünyadaki tüm çocukların temel eğitimi için 6 milyar dolar, su ve koruyucu sağlık için 9 milyar dolar, temel sağlık ve beslenme için 13 milyar dolar harcanmışken; Avrupa'da dondurma için 11 milyar dolar, Avrupa ve ABD'de ev hayvanları için 17 milyar dolar, Avrupa'da sigara alımları için 50 milyar ve alkollü içkiler için 105 milyar dolar, tüm dünyada uyuşturucu maddeler için 400 milyar dolar harcadığı da kaynaklarda ifade edilmektedir. Geçen sürede küresel yoksullukla mücadelede önemli gelişmeler kaydedilememiştir. 2003 Yılı İnsan Gelişme Raporu'na göre 1990 yılına kıyasla, 54 ülke daha da yoksullaşmıştır. 14 ülkede ölen çocuk sayısı artmış, 34 ülkede ise yaşam süresi kısalmıştır. 2003 yılında çoğu Afrika'da olmak üzere AIDS'e yakalanmış insan sayısı 42 milyona yükselmiş ve Afrika'da her gün 6500 kişi AIDS nedeni ile ölmektedir.³

Yine bir başka ilginç rakam ise Dünyamızda 1 milyarın üzerinde insan günlük 1 doların altında bir para⁴ ile temel ihtiyaçlarını karşılamaya çalışırken ABD'de büyük baş hayvanlar için devletin çiftçilere ödediği destekleme primi 2.5 dolardır. UNICEF 2008 Çocuk Durum Raporu'na göre, gıda yoksulu ülkelerde her yıl 1000 çocuktan, 119'u beşinci yaş gününü göremeden yaşamını yitiriyor. Rapora göre, çocuk

³ Gürcan Dağdaş, "Yarı Münevverler", *TESKOMB Dergi*, sayı 274, Mart 2006.

⁴ Dünya Bankası verilerine göre, Doğu Asya ve Pasifik ülkelerinde yaşayan 267.1 milyon kişi, Doğu Asya ve Pasifik (Çin hariç) ülkelerinde yaşayan 53.7 milyon kişi, Doğu Avrupa ve Orta Asya ülkelerinde yaşayan 17.6 milyon kişi, Latin Amerika ve Karayipler'de yaşayan 60.7 milyon kişi, Orta Doğu ve Kuzey Afrika'da yaşayan 6 milyon kişi, Güney Asya'da yaşayan 521.8 milyon kişi, Sub-Saharan Afrika'da yaşayan 301.6 milyon kişi olmak üzere toplam 1.2 milyar kişi, günde 1 dolardan daha az gelirle yaşamını sürdürüyor. Son günlerde dünyanın gözlerinin çevrildiği Afganistan'da günlük 44 cent, Etiyopya ve Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde ise 27 cent gelir elde ediliyor. www.tema.org.tr/CevreKutuphanesi/Kuresellsinma/pdf/kuresel_haberler.pdf (Erişim tarihi 11/10/2008)

ölüm oranlarında birinci sırada yer alan Siera Leone’da, her yıl beş yaş altındaki 1000 çocuktan 282’si, diğer bir deyişle dört çocuktan biri hayatını kaybetmektedir.

Dünya tarım üretiminin % 80’inini endüstrileşmiş 25 ülke gerçekleştirmekte, en yoksul 50 ülke ise tarım üretiminin sadece % 1’ini gerçekleştirmektedir. Fakir dünya lehine ciddi bir işsizlik problemi var. İnsanlar ellerinde parası olmadığı için yiyecek satın alamaz, en temel haklarından biri olan gıda ve beslenme hakkına ulaşamaz durumdalar. Dünyanın % 78’i fakir, % 11’i orta gelirli ve % 11’i zengindir. Zengin, zengin-zengin, fakir, fakir-fakir arasında kıyasıya bir yarış var. Gelişmiş ülkelerde kişi başı günde ortalama gelir (200 USD), fakir ülkelerdeki kişi başı günde ortalama gelirin 200-300 katı. Amerika Birleşik Devletleri’nde her yıl 550 milyon adet, Japonya’da 150 milyon adet Big Mac fast food tüketiliyor. Newyork’lu bir insan 13 dakika çalışarak, Tokyo’da yaşayan bir insan 10 dakika çalışarak bir Big Mac yemeğe hak kazanırken Nairobi’de yaşayan 91 dakika çalışmak zorunda kalıyor. Ekmek için de durum pek farklı değil. 1 kg ekmek almak için bir İngiliz 5 dakika çalışırken bir Çinli 42 dakika çalışıyor. Varsayalım gıda hakkı sağlanmış olsa bile “Gıda Demokrasisi” ufukta bile görünmüyor.⁵

1996 yılında yapılan Birleşmiş milletler gıda zirvesinde herkesin gıdaya ulaşmasının insan hakkı olduğu vurgulanmış; o tarihte dünya nüfusunun 840 milyonu açlıkla boğuşurken bu gün sayının 854 milyonu aştığını görmekteyiz. Yine zirvede alınan karar ile insan sayısının 2015 yılına kadar en az yarıya düşürülmesine söz verilmiş ise de; bu rakama 4 milyon insan daha eklenmiştir. Bundan sonra da bu rakamın giderek artacağı bir gerçektir. Bunun temel nedeni silahlanmaya 1 trilyon dolar ayrılırken Dünya Gıda Programı’nın aldığı toplan yardım miktarı yıllık 2 milyar 700 milyon dolardır. Karamsarlığımızı artıran diğer etmen ise gıda fiyatlarının son bir yılda Dünya genelinde ortalama % 40 civarında son üç yılda ise toplam %80 artmasıdır. Gıda fiyatlarının artması dünya üzerindeki aç nüfusunda doğru orantıda artmasını sağlarken, yapılan yardımlarında ters oranda azalmasını sağlamaktadır.⁶ O halde sorulması gereken soru gıda fiyatlarının ne-

⁵ Necdet Buzbaş “Dünya Gıda Günü”, <http://www.tugis.org/tr/articleDetail.asp?articleID=10> (Erişim tarihi 11/10/2008)

⁶ Birleşmiş Milletler (BM) önderliğinde İsviçre’nin başkenti Bern’de düzenlenen zirveden, gıda fiyatlarındaki önlenemez yükselişle mücadele için acil eylem kararı

den artmıştır. İlk başta akla gelen cevabı ise; üretimin azalması sonucu arz talep dengesi gereği fiyatların artmış olmasıdır ki akla da yatkındır. Ancak maalesef yanıt bu değildir. Şaşırtıcı olmasına karşın geçtiğimiz yıl küresel ısınmanın etkisine rağmen dünya gıda üretimi azalmamış hatta bir miktar artmıştır.

Asıl nedenler yanlış tarım ve dünya ticaret politikaları, hızla artan nüfus artışı,⁷ son dönemde keşfedilen biyo-yakıt üretimi için tarım ürünlerinin kullanılması, gıda spekülörleri olarak gösterilebilir. Yine bir başka neden de Avrupa Birliğinin, Avrupa'nın gıda fazlasını Afrika'ya ihraç ederek fiyatları düşürüyor ve bu şekilde Afrika'da tarımın ölmesini sağlaması olarak gösterilebilir. Bu nedenlerden son dönemde en öne çıkan gıda maddelerinden enerji üretme yöntemi-

çıktı. BM'ye bağlı örgütler ve Dünya Bankası yetkililerini bir araya getiren toplantının ikinci gününde konuşan BM Genel Sekreteri Ban Ki-Moon tabloyu, "Dünya yaygın ve daha önce benzeri görülmemiş ölçekte bir açlık tehlikesi, yetersiz beslenme ve sosyal huzursuzluk riski ile karşı karşıya" sözleriyle özetledi. İsviçre'deki zirveden, Dünya Bankası ile beraber gıda fiyatlarının düşmesini sağlamak için özel kuvvet kurma kararı çıktı.

Yoksullara Tehdit: BM yetkilileri, "Gıda fiyatlarındaki inanılmaz yükseliş, dünya çapında öngörülmemiş bir kriz oluşturuyor ve özellikle de şehirlerde yaşayan yoksul kişileri tehdit ediyor" yorumunda bulundu. BM'in tahminine göre artan gıda fiyatları nedeniyle dünyanın en yoksul insanları arasında yer alan 100 milyon kişi şu anda gıda yardımına muhtaç durumda. Pirinç, tahıl, yağ ve şeker gibi temel gıda maddelerinin fiyatları geçen yıl bu zamana göre en az yüzde 50 artmış durumda ve bu durum Birleşmiş Milletler'in yardım çalışmalarını da zora sokuyor.

Destek Bütçesi Yetersiz: Bu yıl 73 milyon kişinin gıda ihtiyacını karşılamayı hedefleyen Dünya Gıda Programı'nın kısa vadede fazladan 755 milyon dolara ihtiyacı var ve örgütün 2008 için önceden öngörülen bütçesi, artan fiyatları ve yükselen talebi karşılamaya yetmiyor. Dünya Bankası yetkilileri ise fakir ve hassas ülkelere yardım etmek için, hızlı bir mali yardım aracı geliştirdiklerini belirtti. Banka önümüzdeki yıl Afrika'da tarımın gelişmesi için ödemeyi planladığı miktarı ise 800 milyon dolara çıkardı.

Dünya Gıda Programı, pirinç fiyatlarındaki artış yüzünden Kamboçya'da 450 bin yoksul öğrenciye ücretsiz pirinç dağıtma faaliyetini belirsiz bir süre için askıya aldığını bildirdi. Programın Kamboçya Direktörü Thomas Keusters, "Pirinç fiyatlarındaki artışın" ülkedeki 1343 okulu etkileyecek olan bu kararı almalarındaki başlıca neden olduğunu belirtti. Keusters, örgütün, okullara dağıtılan pirincin maliyetini karşılayacak durumda olmadığını söyleyerek, okullardan bazılarının öğrencilerini doyurmak için kendi stokları bulunduğunu, ancak bu stokların da bir ay bile yetmeyeceğini kaydetti.

<http://www.haberler.com/buyuk-aclik-gorundu-bm-ozel-kuvvet-formulu-buldu-haberi/> (Erişim tarihi 08/10/2008)

⁷ BM verilerine göre dünya nüfusu her yıl 70 milyon artmaktadır.

dir. Özellikle Avrupa da diğer enerji kaynaklarının doğal olmaması ve çevreye zarar vermesi ile biyo yakıtların çevreci yanı ve ekonomik olmaları nedeni ile tahıl ürünlerinden ucuz yakıt üretimi, çığ gibi büyümektedir.⁸

Toprak tahribi ile tarım alanlarının azalması, öte yandan hızlı nüfus artışı, kişi başına düşen tarım alanı miktarını azaltmış ve gittikçe azaltacaktır. Gerçekten dünyada 1950'li yıllarda kişi başına düşen tahıl ekilen alan miktarı 0,23 ha iken, bu miktar 2000 yılında 0,11 hektara düşmüş, bunun 2050 yılında 0,07 ha olacağı tahmin edilmektedir.⁹

Dünya genelinde açlıkla mücadele de birçok kampanyalar yapılmakta hatırı sayılır rakamlar toplanmaktadır. Ancak bu yardımların açlara ulaşması çoğu zaman mümkün olmamakta, ülke halklarını sefaletle sürükleyen yönetimlerce silah parası olarak kullanılmaktadır. Bir kısım Avrupa ülkeleri ile ABD hükümetleri tarafından yapılan yardımlar gıda üretimine yönelik kullanılmadığı gibi, açlıkla mücadele eden ülkelerin dış borçlarını da kabartmakta bütçelerindeki en büyük kalemi bu borçlar oluşturmaktadır.

Ülkemizdeki duruma da kısaca bir göz atmak gerekir ise; yukarıdaki tablo kadar vahim olmasa da bizim için de tehlike çanları epeydir çalmaktadır. Ülkemizde 1927 yılında 13 milyon olan nüfus, 2000 yılında yuvarlak olarak 67 milyon olmuştur. Adrese dayalı nüfus kayıt sistemindeki son verilere göre ülkemiz nüfusunun 2007 sonu itibari ile 70. 586. 256 olduğu açıklanmıştır. Yıllık nüfus artışı hızı %2 civarında olup, nüfusun iki katına çıkma zamanı 32-33 yıldır. Hızlı nüfus artışı, su ve besin kaynaklarının sınırlı olması nedeni ile gelecekte beslenme sorunlarını ortaya çıkaracaktır Ülkemizde tarım arazilerinde erozyonla kaybedilen toprak miktarı ise yılda 500 milyon tondur. Tarım arazisinden yaklaşık olarak yılda 1800 ton/km² (18 ton/ha) toprak kaybedilmektedir. Dünyadaki toprak kaybıyla karşılaştırıldığında, erozyonla kaybedilen toprağın bizde, dünya ortalamasına kıyasla yaklaşık 5 kat

⁸ BM'nin gıda konusundaki özel raportörü Jean Ziegler; dünyada büyük miktarda biyo-yakıt üretiminin "insanlığa karşı suç" olduğu yorumunu yaptı. BM raportöre Ziegler, Fransız Devrimi'yle mukayese ederek günün birinde aç insanların zalimlere karşı ayaklanacağını düşündüğünü söyledi. [www. gezeganimiz. com](http://www.gezeganimiz.com). (Erişim tarihi 06/10/2008)

⁹ www.tema.org.tr/CevreKutuphanesi/Kuresellsinma/pdf/EM/_Konu_12.pdf (Erişim tarihi 07/10/2008)

daha çok olduğu anlaşılmaktadır. Ülkemizde ise kişi başına düşen tahıl ekilen alan miktarı 1950’li yıllarda 1 ha iken, bu miktar 2000 yılında 0,35 hektara düşmüştür. Bu miktarın 2050 yılında 0,16 hektara düşeceği tahmin edilmektedir.¹⁰

Ülke genelinde yaklaşık 67 milyon hektarlık bir arazide toprak giderek yok olmaktadır. Erozyon büyük ölçüde tarım alanlarında yaşanmaktadır. İşlenen tarım alanların %75’inde (yaklaşık 20 milyon Ha) yoğun erozyon görülmektedir. Diğer bir anlatımla Türkiye tarım alanlarının ancak 5. 0 milyon hektarlık bölümünde erozyon yoktur. Su ve rüzgar erozyonu tüm ülke topraklarının %86. 5’inde cereyan etmekte, rüzgar erozyonu 506 bin hektarlık bir yayılımla daha çok kural iklimine sahip olan Konya ve dolaylarında görülmektedir. Türkiye’de akarsularla birlikte alandan taşınan toprak, ABD’nin 7, Avrupa’nın 17 ve Afrika’nın 22 katı daha fazla düzeydedir¹¹. Bir başka veride Türkiye’nin, kişi başına salımlar açısından en alt sıralarda olmasına rağmen, nihai enerji tüketimi başına sera gazı salımlarında AB içinde 1. sırada yer alan Belçika ile aynı değere sahip olduğu dur¹².

Yine verilere göre ülkemizde açlık sınırı altında yaşayan insanların sayısı bir milyonu aşmış durumdadır. Belki asıl neden olarak açlıktan ölümler ülkemiz de görülmesi de zaman zaman “açlık öldürdü” gibi haberler gazetelerin ilk sayfalarında yer almaktadır¹³. Birleşmiş Millet-

¹⁰ www.tema.org.tr/CevreKutuphanesi/Kuresellsinma/pdf/EM/_Konu_12.pdf (Erişim tarihi 07/10/2008)

¹¹ <http://www.tema.org.tr/CevreKutuphanesi/Erozyon/TurkiyedeErozyon.htm> (Erişim tarihi 07/10/2008)

¹² *Cumhuriyet Gazetesi*’nin 03/03/2008 tarihli nüshası.

¹³ Organlarıyla 6 kişiye hayat veren Sercan’ın ölümünün ardında bir dram çıktı. Ailenin arka arkaya üç gün aç yattıkları olmuş. İzmir Buca’da oturan 14 yaşındaki Sercan Bodruk, geçtiğimiz hafta Buca Atatürk İlköğretim Okulu’ndan çıktıktan sonra, karşidan karşıya geçmek isterken hızla gelen bir otomobilin altında kaldı. Talihsiz kız 6 gün süren yaşam savaşını kaybedince, ailesi organlarını bağışladı. Ancak küçük Sercan’ın ölümünün ardından büyük bir dram çıktı. Annesi Durdu Doruk, inşaat işçisi olan eşi Himmet Bodruk’un düzenli iş bulamaması nedeniyle, bazen günlerce evlerine yiyecek girmediğini söyleyerek, “Akşam evde kalan son unla bir ekmek yapmıştım. Kızım akşam yemeği olarak, üzerine margarin sürdüğü 1 dilim ekmek ve bir domates yemişti. Sabah bir dilim ekmeğimiz dahi kalmamıştı. Sabahçı olan kızımı, akşam geldiğinde yine ‘margarinli ekmek hazırlama sözü’ vererek, aç aç okula gönderdim. Kızım da yoldan karşıya geçerken, açlığın neden olduğu dalgınlıkla minibüsün altında kalmış olabilir” dedi. <http://www.8sutun.com/node/58162> (Erişim tarihi 07/05/2008)

ler Dünya Gıda Programı tarafından gıda krizinin etkileyeceği ülkeler arasında ülkemiz de sayılmış ancak en az riskli ülkeler sırasında yer almıştır. Özellikle kırsal kesimde yaşayanlar, çiftçiler ve şehirlerde yaşayan fakir halkın “gıda kıtlığından en çok zarar görebilecekler” arasında olduğu anılan raporda belirtilmiştir.¹⁴

Robinson Crusoe romanının yazarı Daniel Defoe’nun “açlık, ne dost, ne akraba, ne insanlık, ne de hak tanır” sözü gerçekleşmek üzeredir. Zira Gıda krizinin sonuçları milyonlarca insanın açlık sonucu ölümü ile kalmamakta; gıda krizi nedeni ile çıkan isyanlar ve savaşlar¹⁵ da ölen insan sayısını oldukça artırmaktadır. İngiltere’nin önde gelen savunma kuruluşlarından Royal United Services Insitute’ün 23 Nisan’da, yayımlanan raporunda, “İklim değişikliği ve onun sonucu gıda krizi iki

¹⁴ Forum İstanbul’un davetlisi olarak Türkiye’ye gelen ‘Amerikan Bilim adamları Federasyonu’ Başkanı Dr. Henry Kelly, küresel ısınma sonucu Türkiye’nin önümüzdeki dönemde önemli ölçüde kuraklıkla karşı karşıya kalacağını söyledi. *Milliyet*, 10. 05. 2007.

¹⁵ İşte dünyadaki yiyecek savaşları:

Haiti: Temel gıda maddesi pirincin yüzde 80’ini ithal eden Haiti’de, 50 kiloluk bir pirinç torbasının satış fiyatı son 1 haftada 35 dolardan 70 dolara çıktı. Halk da iki haftadır, hükümet karşıtı gösteriler için sokağa döküldü. 5 Haitili hayatını kaybetti. Gösteriler nedeniyle Başbakan Jacques Edouard Alexis, istifa etmek zorunda kaldı. .

Bangladeş: Pirinç fiyatlarının artışı protesto eden 20 bin tekstil işçisi maaşlarının yükseltilmesi için başkent Daka’da gösteri düzenledi. Gösteriye polis müdahale edince ortalık birden savaş yerine döndü. Göstericiler, etraftaki dükkanlara ve araçlara saldırdı. Birçok araç ateşe verildi.

Mısır: 76 milyonluk ülkede nüfusun yüzde 40’ı günlük 2 dolar gelirle yaşam savaşı veriyor. Fakirlik bu denli derinken, son birkaç ayda yemeklik yağ ve pirincin fiyatının iki katına, fırınlarda ekmeğin fiyatının beş katına çıkması sonrası sokağa dökülen halk polisle çatıştı, 11 kişi öldü.*

Pakistan: Tahıl fiyatları artınca, halk ambarlara saldırdı. Tahıl ambarlarının güvenliğini sağlamak için ordu alarına geçti.

Kamerun: Afrika ülkeleri Burkina Faso, Moritanya, Fildişi Sahilleri, Senegal, Etiyopya, gibi ülkelerde son aylarda gıda zamları nedeniyle yapılan gösterilerden çok sayıda insan yaşamını yitirdi. Sadece Kamerun’da 3 ayda polisle çatışan 40 kişi öldü.

Özbekistan: Özbekistan, Yemen, Bolivya ve Endonezya’da gıda fiyatlarının artışı protesto eden on binlerce insan sokağa döküldü.

<http://www.milliyet.com.tr/default.aspx?aType=SonDakika&ArticleID=516766> (Erişim tarihi 07/05/2008)

Tunus: un orta kesimlerinki Redeyef’te, hayat pahalılığı ve işsizliği protesto eylemlerinde polis ile göstericiler arasında üç gündür şiddetli çatışmalar yaşanıyor. <http://www.borsagundem.com/haber-detay.php?id=1454> (Erişim tarihi 14/10/2008)

*dünya savaşı çapında çatışmalara yol açabilir, bir farkla ki bu çatışmalar bu kez yüzlerce yıl sürebilir*¹⁶ diyerek durumun vahametini ortaya koymuştur.

BESLENME HAKKI

Yukarıda aktarılan tabloda insani olarak yapılması gerekenler, çevresel olarak yapılması gerekenler ve ekonomik olarak yapılması gerekenlerin hepsi konuşulup tartışılabilir. Birey olarak neler yapabiliriz? Ya da Ülkelerin politikaları nasıl şekillenmeli? Bu sorun karşısında nasıl bir pozisyon almalılar? Bu konularda şimdiye kadar düzenlenen yüzlerce konferans ve çözüme yönelik yöntemler yeniden yeniden tartışılabilir. Bu noktada bizim arayacağımız sorunun yanıtı hukuki korumanın nasıl olacağıdır. Bu hukuki korumanın ulusal ve uluslar arası boyutu nasıldır? Nasıl olmalıdır?

Beslenme hakkı herkesin; yeterli, güvenli, sağlıklı gıdaya kolayca ve sürdürülebilir şekilde, ulaşma hakkını kapsar. Çağımızda sağlık ile beslenme hakkı iç içe geçmiştir. Beslenme, sosyal bir hak olan sağlık hakkıyla doğrudan ilişkilidir. Kabul gören en eski insan haklarından olan beslenme hakkı mutlaklıdır.

Haklar sınıflandırmasındaki yerine bakmak gerekir ise; birinci, ikinci ve üçüncü kuşak haklar biçiminde yapılan ayırmda, beslenme hakkının insanın tarihsel gelişimi içerisinde kazandığı ilk haklardan¹⁷ olması nedeni ile birinci kuşak haklardan olduğunu söyleyebiliriz. Beslenme hakkını gerçek haklar, şekli haklar ayırımında, gerçek hak, insan hakları, yurttaş hakları¹⁸ ayırımında insan hakkı olarak görmekteyiz.

Kişî hakları iki ana hak kategorisinden oluşur: kişinin temel haklarından (yani, her insanın sırf insan olduğu için sahip olduğu haklardan) ve yurttaşlık haklarından (yani, kişinin bir devletin yurttaş olmasıyla dolaylı, belirli bir devlet tarafından kişiye tanınan ekonomik, sosyal, siyasal haklardan) oluşur. Bu temel haklardan bir kısmı, kişinin insan olanaklarını gerçekleştirilmesiyle doğrudan doğruya ilgilidir. Kişilere ilişkin bazı istemlerdir bu haklar: kişilerin sırf insana

¹⁶ Ergin Yıldızoglu, "İnsanlığın Son Yüzyılı", *Cumhuriyet Gazetesi*, 30/04/2008 .

¹⁷ Durmuş Tezcan / Mustafa Ruhan Erdem, Oğuz Sancakdar, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması*, Adalet bakanlığı yayınları Ankara 2004 s. 15.

¹⁸ A. g. e., sayfa 18.

özgü bazı etkinlikleri gerçekleştirirken, engellenmemeleri –yalnızca bunda engellenmemeleri isteminde bulunurlar. Bu istemler, kişilere verilmesi-tanınması söz konusu olmayan, ancak kişilerin kişilerde saygı göstermeleri (ya da çiğnemeleri) söz konusu olan hakları dile getirirler. Yaşam hakkı, düşünce getirme hakkı bu tür haklardır. Bu haklara “*doğrudan korunan*” temel haklar denir.¹⁹

Temel kişi haklarının ikinci kısmı, kişilerin insan olarak olanaklarını geliştirebilmelerinin önkoşullarıyla ilgili istemlerdir: sağlık hakkı, eğitim hakkı, çalışma hakkı gibi. Bu haklar da, her kişinin sırf insan olduğu için sahip olduğu haklardır; ama ilk grup haklara göre özellikleri şudur: bu haklar ancak dolaylı olarak, yani bir ülkede kişilere devletçe tanınan sosyal, ekonomik, siyasal haklar aracılığıyla ve çeşitli kamu kurum ve kuruluşları aracılığıyla korunabilen haklardır. Başka bir deyişle bu hakların korunması, devletin bunlarla ilgili görevlerini yerine getirmesini gerektirir.²⁰ Beslenme hakkı da bu kategoridedir. Diğer temel insan hakları kategorisinden ayrı olarak devletin beslenme hakkını sağlayabilmesi için edimde bulunması gerekir. Engel olmamasının ötesinde işlevi gerekir.

Dolaylı korunan kişi haklarının (sağlık hakkı, eğitim hakkı, beslenme hakkı gibi) korunma derecesinin, yurttaşlık haklarının sınırlarının nasıl çizildiğine sıkı sıkıya bağlıdır. Kişi haklarının bu iki kategorisi arasındaki kaçınılmaz ilgi, devletin, sürekli olarak çıkardığı her yasayla, kurduğu her kurumla bütün ilgili yurttaşların bu haklarının eşitçe –aynı derecede- korunabilmesini sağlamaya çalışmasını gerektirir. Çünkü kişilerin sırf insan olduklarından dolayı sahip oldukları düşünülen bu haklar, kişilerin insan olanaklarını geliştirebilmelerinin önkoşullarıdır; ama ancak dolaylı olarak –tanınan haklarla ve ilgili kurum ve kuruluşlar aracılığıyla- korunabilirler.²¹

Beslenme hakkı uluslar arası insan hakları belgelerine ilk kez 1924 yılındaki Çocuk hakları bildirgesi ile girmiştir. Bildirgede aç çocukların beslenmesi gerektiği belirtilmiştir. 1959 tarihli Çocuk Hakları Bildirgenin 4. ilkesinde ise; sağlıklı büyüme için gerekli olan beslenme, barınma dinlenme ve oyun olanakları birlikte değerlendirilmiştir.

¹⁹ Ioanna Kuçuradi, *Uludağ Konuşmaları, Özgürlük, Ahlak, Kültür Kavramları, Türkiye Felsefe Kurumu*, Ankara, 1997, s. 14.

²⁰ A. g. e., sayfa 16.

²¹ A. g. e., sayfa 17.

4. ilke: Çocuklar sosyal güvenlikten yararlanmalı, sağlıklı bir biçimde büyümesi için kendisine ve annesine doğum öncesi ve sonrası özel bakım ve korunma sağlanmalıdır. Çocuklara yeterli beslenme, barınma, dinlenme, oyun olanakları ile gerekli tıbbi bakım sağlanmalıdır.

İnsan haklarının gelişiminde milat kabul edilen 1948 İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinde ise beslenme hakkı hem bireyin kendisi için hem de ailesi için isteyebileceği bir hak olarak belirtilmiştir.

Madde 25. Yaşam standardı hakkı ve sosyal güvenlik hakkı

1- Herkes kendisinin ve ailesinin sağlığı ve iyiliği için beslenme, giyinme, konut, tıbbi bakım ve gerekli sosyal hizmetlerden yararlanmayı da içeren yeterli bir yaşam standardı hakkına ve işsizlik, hastalık, sakatlık, dulluk, yaşlılık durumu veya kendi iradesi dışında geçim vasıtalarından yoksun kaldığı diğer haller için bir güvenceye sahip olma hakkına sahiptir.

2- Annelik ve çocukluk özel bakımdan ve yardımdan yararlanır. İster evlilik içinde istese evlilik dışında doğmuş olsun, her çocuk aynı sosyal korumadan yararlanır

Beslenme hakkının korunmasına ilişkin en etkin ilke ise 3 Ocak 1976 tarihin de yürürlüğe giren; BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi'dir. Sözleşme'nin 11. maddesinde bu günkü kriz görülmüşçesine devletlere işbirliği yapma yükümlülüğü getirilmiştir.

Madde 11. Yaşama standardı hakkı

1. Bu Sözleşmeye Taraf olan Devletler herkese, kendisi ve ailesi için yeterli bir yaşam standardına sahip olma sağlar. Bu standart, yeterli beslenmeyi, giyinmeyi, barınmayı ve yaşama koşullarının sürekli olarak geliştirilmesini de içerir. Taraf Devletler bu hakkın gerçekleştirilmesini sağlamak için, kendi serbest iradelerine dayalı uluslararası işbirliğinin esas olduğunu kabul ederek, uygun tedbirleri alırlar.

2. Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, açıktan kurtulmanın herkes için temel bir hak olduğunu kabul ederek, kendi başlarına ve uluslararası işbirliği yoluyla, özel programlar da dahil, aşağıdakiler için gerekli olan tedbirleri alır:

a) Teknik ve bilimsel bilgiyi tam olarak kullanarak, beslenme prensipleri ile ilgili bilgileri duyurarak ve doğal kaynakların etkili bir biçimde geliştirilmesini ve kullanımını sağlayacak bir yolla tarım sistemlerini ilerleterek veya reform yaparak, üretme, üretilenleri saklama ve dağıtma yöntemlerini geliştirmek;

b) Yeryüzündeki besin kaynaklarının ihtiyaçlara göre eşit dağıtılmasını sağlamak için, gıda ihraç eden ve gıda ithal eden ülkelerin sorunlarını dikkate almak.

1974 BM Açlık ve Sefaletin Ortadan Kaldırılmasına dair Evrensel Bildiri de, 1981 Anne Sütü Muadillerinin Pazarlanmasıyla İlgili Uluslararası Yasa'da, 1986 Kalkınma Hakkı Bildirgesi'nin 8. maddesinde, 1989 Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'de, 1990 Çocukların Yaşatılmaları, Korunmaları ve Geliştirilmelerine Yönelik Dünya Bildirgesi ve Eylem Planı'nda, gıda hakkına ilişkin hükümler bulunmaktadır. 1992 yılında gerçekleştirilen Uluslararası Beslenme Konferansı ve 1996 yılında gerçekleştirilen Dünya Besin Zirvesi'nde, gıda hakkı ile ilgili kararlar alınmıştır. Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Teşkilatı (FAO) konseyi tarafından 2004 yılında gıda yönergesi kabul edilmiştir. Bu yönerge gıda hakkının uygulanabilmesi için atılması gereken somut adımları belirlemekte yol haritası çıkartmaktadır. Üye ülkelere açlık ve yoksullukla mücadele de tavsiyelerde bulunmaktadır. Yine gıda hakkı Amerika İnsan Hakları Bildirgeleri ile Afrika İnsan Hakları Belgeleri'nde yer bulmuştur. Buna karşın beslenme hakkının uluslar arası belgelerde hak ettiği yeri aldığını söylemek mümkün değildir.

XX. yüzyılın en önemli başarısı, insan hakları fikrini ön plâna getirmesidir. İkinci Dünya Savaşından sonra ön plâna çıkmaya başlayan insan hakları, yüzyılın sonlarına doğru moda haline gelmiş, moda olunca da kavramın içi boşalmaya başlamıştır. Bunun sonucu olarak insan hakları sayılanların sayısında bir enflasyon, uluslararası kuruluşlarca kabul edilen insan hakları belgelerinde de gitgide artan bir kavram kargaşası gözleniyor. İnsan haklarından bunca söz edilmesine rağmen, insan hakları ihlalleri birçok ülkede ve uluslararası ilişkilerde pervasızca devam ediyor; yapılan hukuksal düzenlemeler de insan haklarıyla bağlantılanarak yapılmıyor. Yani insan hakları için yaratacakları sonuçlar hesaba katılmıyor. Bunların en temel nedeni, insan haklarının ne olduğuna ilişkin bilgi eksikliğidir.²²

Kavram kargaşası giderek artıyor baktığınızda insan hakkı olarak değerlendirilemeyecek haklar bile insan hakları kategorisinin de değerlendirilip aynı korumaya tabii tutulabiliyor. Örneğin mülki-

²² www.inhak-bb.adalet.gov.tr/dkaynak/dkaynak.htm-74k
(Erişim tarihi 10/05/2008)

yet hakkının kişiye sıkı sıkıya bağlı olduğunu söylemek güçtür. Zira tapu hakkı için de aynı şey geçerlidir. Azınlık haklarının ise bireylerden çok toplulukları ilgilendirdiği eleştirisi yapılabilir. Yine yaşam hakkı ile seçme seçilme hakkının her ikisinin de insan hakkı olduğunun söylenmesi aynı korumadan yararlanacağının söylenmesi yaşam hakkına verilen değerin azımsanması sayılabilecektir. Bu anlamda beslenme hakkının da gerçek anlamda insan hakkı olduğunu ve en üst derecede korunması gerektiğini söyleyebiliriz.

Yukarıda da değinildiği üzere XX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren “*insan hakları*” kavramı “*demokrasi*” kavramı ile birlikte yüzyıla damgasını vurmuştur. Bundaki en önemli faktör İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi’dir. Zira BM İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’nden farklı olarak getirilen sistem ile sözleşmeye taraf ülkeler, bireyin uluslararası hukukta hak sahibi olabilmesini kabul etmişlerdir. Böylelikle insan haklarının çiğnendiği iddiasıyla birey, devlet karşısında haklarını uluslararası yargıya taşıyacaktır. Avrupa İnsan hakları sözleşmesinin getirdiği sistem Amerika İnsan Hakları Sözleşmesi, Afrika İnsan ve Halk Hakları Sözleşmesi gibi bölgesel antlaşmalara da örnek olmuştur.²³

Bu noktada Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin(AİHS) koruduğu hakların hangileri olduğunun önemi bir kat daha artacaktır. Avrupa Konseyi’ne üye 47 ülkede yaşayan 800 milyonu aşkın insan bu haklara kavuşacak ihlali düşündüğünde ise bunu sözleşme ile kurulan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine(AİHM) taşıyabilecektir. Sözleşme çok önemli insan haklarını içermektedir. Yaşam hakkı, işkence yasağı, kölelik ve zorla çalıştırma yasağı en başta sayılabilir. Bunun yanı sıra dernek kurma hakkı, mülkiyet hakkı, serbest seçim hakkı, eşler arasında eşitlik hakkı gibi hakları da barındırmaktadır. Bu hakların insan hakkı olup olmadığı tartışmalıdır. Ancak en azından birinci kuşak insan hakkı olmadıkları aşikardır. Buna karşın kurulan korumadan yararlanırlar. Ancak Beslenme hakkı gibi çok önemli olan bir hak sözleşme de bulunmamaktadır. Bu yüzden de yukarıda belirtilen korumadan yararlanamaz. Yani Avrupa konseyine üye ülke vatandaşı transseksüel olduğu için ayrıma tabi tutulduğunu belirterek AİHM ne

²³ A. Feyyaz Gölçüklü, / A. Şeref Gözübüyük, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması*, Turhan yayınları 4. Bası Ankara 2003 s. 27.

gidebilir.²⁴ Ya da garson bahşişlerinin AİHS ne ek 1 protokol 1. maddede ki mülkiyet hakkına aykırı olduğunu öne sürebilir.²⁵ Hatta 800 milyon aşkın insandan herhangi biri oturduğu site deki kablolu yayını alamama nedeni ile ifade özgürlüğünün sekteye uğradığını belirterek bu çok önemli! Sorununu AİHM önüne götürebilir.²⁶ Ancak açlık çektiklerini yeterli beslenemediklerini belirterek AİHM ne gidemezler.

Sözleşme salt üye ülke vatandaşlarını korumakla kalmaz Sözleşme'ye taraf olmayan üçüncü devlet vatandaşlarının ve hatta vatansız olan kişilerin de temel hak ve özgürlüklerini güvence altına alır. Kişi bakımından sözleşmenin uygulanmasını mahkeme geniş yorumlamaktadır. Örneğin Jabari davasında²⁷ bunu görmekteyiz. İran Vatandaşı olan Bayan Jabari ülkesinde evlilik dışı cinsel ilişkiye girmiş ve Türkiye'ye yasa dışı yollarla girmiştir. İran'a iade edilmesi durumun da taşlanarak öldürülecektir. Sığınma talebinin kabul edilmemesi üzerine AİHM'ye müracaat etmiştir. AİHM Bayan Jabari İran vatandaşı olmasına karşın, Sözleşme'nin 3. maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir. Peki, Bayan Jabari ülkesinde aç kaldığını bu yüzden gitmek istemediğini belirtse idi aynı karar çıkacak mı idi? Bu sorunun yanıtını olumlu vermek güç. Öte yandan AİHS'nin koruduğu haklar üye ülkelerin iç hukukuna da yansiyarak gelişmektedir. Beslenme hakkı Avrupa İnsan hakları Sözleşmesi ile korunmadığı için, iç hukuklara yansımaları da olmamaktadır. Dolayısı ile bu korumadan da söz etmek mümkün değildir. İşte bu nedenledir ki Afrika ve Bir kısım Asya ülkelerinden, Avrupa ülkelerine giden göçmenler, açlık nedeni ile gittiğini, yoksulluk nedeni ile ülkesini terk etmek zorunda kaldığını, beyan etmemekte, cinselliğini yaşayamadığını, ya da ülkesinde düşünce özgürlüğünü kullanamadığını veya ayrımcılığa tabii tutulduğunu belirtmekte, bu gerekçelerle sığınma talebinde bulunmaktadırlar. Açlık nedeni ile geldiklerini belirtenler yeniden ülkesine gönderilmekte, hatta bazen İtalya'nın yaptığı gibi, Akdeniz deki mülteci gemilerine ateş dahi edilmektedir.

Beslenme hakkının ihlal edildiği gerekçesi ile üye ülke vatandaş-

²⁴ B. /Fransa Başvuru No: 13343/87 25/03/1992, Van Oosterwijck/Belçika Başvuru No: 7654/76 06/11/0980, Rees/Birleşik Krallık Başvuru No: 9532/81 17/10/1986

²⁵ Nevre Ve Diğerleri/Birleşik Krallık Başvuru No: 42295/98 24/09/2002

²⁶ Informationsverein Lentia/Avusturya Başvuru No: 37093/97 28/11/2002

²⁷ Jabari/Türkiye Başvuru No: 40035/98 11/07/2000

larının hiçbir şekilde AİHM'ye müracaat edemeyeceğini söylemek de doğru olmasa gerektir. Zira Sözleşme'nin 2 maddesindeki yaşam hakkı ile sözleşmenin 3. maddesindeki işkence yasağı sözleşmeye taraf devletlere yaşamı koruma pozitif yükümlülüğü getirir. Üye Devlet öldürmeme ve işkence yapmama yükümlülüğünü yerine getirmekle kalmayacak, sorumluluk alanındaki insanların yaşamlarını korumak için de pozitif görev yüklenecektir.²⁸ İşte bu nedenlerle bireyler beslenme hakkının korunmaması, açlık çekmeleri nedeni ile ölüm riski ile karşı karşıya kaldıklarını ya da yaşadıkları bu durumun yani açlık ve yoksulluğun insanlık dışı yada onur kırıcı bir durum olduğu devletin bu anlamda üzerine düşen görevleri yapmadığı iddiası ile AİHM'ye gidebilirler.²⁹

²⁸ Mahkeme devletlerin yaşamı koruma konusunda pozitif yükümlülüğünü Pretty/ Birleşik Krallık (Başvuru No: 2346/02 29/04/2002) kararında bir kez daha açıklamıştır. İyileşmesi mümkün olmayan bir hastalığa yakalanan bayan Pretty yaşadığı günlerin işkence dolu olduğunu felç durumu ve tüple beslenmesinin ıstırap verdiğini yaşam hakkının içerisinde ölüm hakkının da olduğunu kendisinin tek başına intiharı bile gerçekleştirmesinin mümkün olmadığını bu nedenle eşi tarafından öldürülmesini istediğini, bu öldürmeden ötürü eşi hakkında ceza soruşturması açılmamasını istemiş buna karşın mahkeme "2. maddenin yaşama hakkını, Sözleşme'deki diğer hakların kullanılmasını hükümsüz kılmayacak şekilde tanımış olduğunu hatırlatır. Sözleşme'nin 2. maddesi sadece kasten öldürmeleri değil, ama aynı zamanda istenmediği halde ölümle sonuçlanan güç kullanılmasına izin verilen durumları da kapsar. Mahkeme ayrıca Sözleşme'nin 2(1). fıkrasının devlete sadece kasten veya hukuka aykırı olarak öldürmekten kaçınma değil, ama ayrıca kendi egemenlik yetkisi içinde bulunanların yaşamlarını koruyucu gerekli tedbirleri de alma yükümlülüğü yüklediğini belirtmiştir. Bu yükümlülük ayrıca, yaşamı başka bir kişinin suç fiillerinin tehdidi altında olan bir bireyi korumak için yetkililer tarafından önleyici operasyonel tedbirler alınması şeklinde pozitif yükümlülüğe de içerir. Mahkeme'nin bu alandaki içtihatları, devletin yaşamı koruma yükümlülüğü üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu koşullarda Mahkeme, "yaşama hakkı"nı güvence altına alan Sözleşme'nin 2. maddesinin olumsuz bir yönü içerdiği şeklinde yorumlanabileceğine ikna olmamıştır. Sözleşme'nin 2. maddesinin dili tahrif edilmedikçe, tam tersi bir hakkı yani ölme hakkını verdiği şeklinde yorumlanamaz; bu madde, bir bireye yaşamak yerine ölmeyi seçme anlamında bir irade özgürlüğü hakkı da yaratmaz " demiştir. yine 3. maddeye ilişkin "...Bununla birlikte başvurunun ileri sürdüğü devletin pozitif yükümlülüğü, devletin yaşamı sonlandırmaya yönelik eylemler üzerindeki yaptırımı kaldırmasını gerektirecektir ki böyle bir yükümlülük 3. maddeden çıkarsanamaz." demiştir.

²⁹ Bu çalışma esnasında AİHM'nin kararlarının birçoğu gözden geçirilmiş ancak bu nedenle şimdiye kadar bir başvuruya rastlanmamıştır. Çok değerli Hocam ve Ülkemizde İnsan Hakları Eğitimi denince ilk akla gelen kişi olan ve bu alanda hiç kimseden yardımlarını esirgemeyen Sayın Prof. Dr. Osman Doğru ile yazışmamızda kendisi de salt açlık nedeni ile bir başvuru hatırlamadığını belirtmiştir.

Gıda hakkının başta Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi olmak üzere tam uluslar arası sözleşmelerde etkin bir şekilde bulunması için gayretler de devam etmektedir. “Yoksullar Gıda Yardımının Nesnesi Değil Gıda Hakkının Öznesidir.”³⁰ Parolası ile BM Gıda ve Tarım Teşkilatı (FAO) her yıl kutlanan gıda gününü 2007 yılında gıda hakkına ayırmış, Dünya genelinde çeşitli toplantılar düzenlemiştir.

Ulusal boyuttaki duruma ülkemiz özelinde bakmak gerekir ise; beslenme hakkı bir çok ülke anayasasında ekonomik ve sosyal bir hak olarak değerlendirilmiş, devletler gıda hakkına ilişkin yükümlülükleri, çok da fazla üzerlerine almamışlardır. 1982 Anayasamız da böyledir. Her zaman 1961 Anayasası ile karşılaştırılan 1982 Anayasası bu alanda da sınıfta kalmıştır. Zira 1961 Anayasası’nın 52. maddesinde, devlete, halkın gereği gibi beslenmesi için gerekli tedbirleri alma yükümlülüğü getirilmiştir. 1982 Anayasası’nın da ise beslenme hakkına ilişkin bir hüküm bulunmamaktadır. Bazı hukukçular beslenme hakkını 17. madde deki yaşama hakkı ile 56. maddede ki sağlık hakkı kapsamında değerlendirmektedirler. Bunların da ötesinde “değiştirilmesi teklif dahi edilemeyecek olan” Anayasa’nın 2. maddesi “Sosyal Devleti” Cumhuriyetin niteliği olarak saymıştır. Türkiye Cumhuriyeti nasıl ki bir hukuk devleti ise nasıl ki Laik bir devlet ise aynı zamanda sosyal bir devlettir de.

Buna karşın “sosyal devlet” ilkesinin tam anlamı ile Anayasa’dan çıkıp hayatın tüm alanına, özellikle de; gıda güvencesi açısından geçtiğini söylemek güçtür. Tutuklu ve hükümlüler ile yatılı olarak hastanelerin sağlık hizmetinden yararlananlarla ilgili bir koruma mevcuttur. Yine 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu uyarınca korunmaya muhtaç çocukların beslenme hakkından yararlandıklarını söylemek mümkündür. Bu konuda tüm ülkelere öncülük etme zorunluluğumuzu ise tarihten almaktayız. Genç Cumhuriyetin Kurucusu Ulu Önder’e yurt gezilerinden birinde “Cumhuriyet nedir?” diye soran köylü vatandaşa Büyük Gazi “Cumhuriyet kimsesizlerin kimsesidir.” diye yanıt vermiştir. Cumhuriyetin bu tanımını belki de bugün hayata geçirmek zamanlama açısından çok da iyi olacaktır.

³⁰ “Yoksullar Gıda Yardımının Nesnesi Değil Gıda Hakkının Öznesidir”, *Dünya Gıda Dergisi*, Ekim 2007.